

Kasvun ja osallisuuden edistäminen

Lapsen kasvun ja kehityksen seuranta

Tuija Erämies

Lastenneuvolat

- Lastenneuvolassa tuetaan koko perheen hyvinvointia
- Lasten määräaikaiset terveystarkastukset perustuvat lainsäädäntöön:
 - Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011
 - Terveydenhuoltolaki 1326/2010
- Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä Lastenneuvolakäsikirja sisältää ohjeet lastenneuvolatyön valtakunnallisista suosituksista
- Lisäksi käsikirjasta löytyy materiaalia terveyden edistämiseen, työkaluja terveysneuvontaan sekä ajantasaista tietoa lastenneuvolatyön keskeisistä aiheista
- Käsikirjasta löytyy ohjeet ja tukimateriaalia lasten määräaikaisten terveystarkastusten toteuttamiseen

Ennen tarkastusta

- Esitietolomake ja potilaskertomus - laadittu jokaisesta lapsesta
- Selvitettävät asiat:
 - Perherakenne
 - Perheen ja suvun sairaudet
 - Lapsen sairaudet ja sairastavuus
 - Mitä lapselle ja perheelle kuuluu?
 - Edellisillä neuvolakäynneillä kirjatut huolet ja poikkeavuudet, sekä niitä koskeva suunnitelma
 - Vanhempien mahdolliset huolet
 - Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus
 - Neuvolatyöhön kehitetty VaVu (Varhaista vuorovaikutusta tukeva haastattelumenetelmä)
 - Käytetään odotusaikana, synnytyksen jälkeen ja 0-18 kuukauden ikäisen lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen arviointiin

Terveystarkastusten ajankohdat ja tekijät

Taulukossa on esitetty terveystarkastusten lakisääteinen vähimmäismäärä. Lisäkäyntejä järjestetään tarvittaessa.

Lapsen ikä	Terveystarkastaja	Lääkäri	Laaja terveystarkastus	Suun terveystarkastus
1-4 vk	x			
4-6 vk	x	x		
2 kk	x			
3 kk	x			
4 kk	x	x	x	
5 kk	x			
6 kk	x			
8 kk	x	x		
12 kk	x			
18 kk	x	x	x	
2 v.	x			x (tai 1 v)
3 v.	x			x (tai 4 v)
4 v.	x	x	x	
5 v.	x			x (tai 6 v)
6 v.	x			

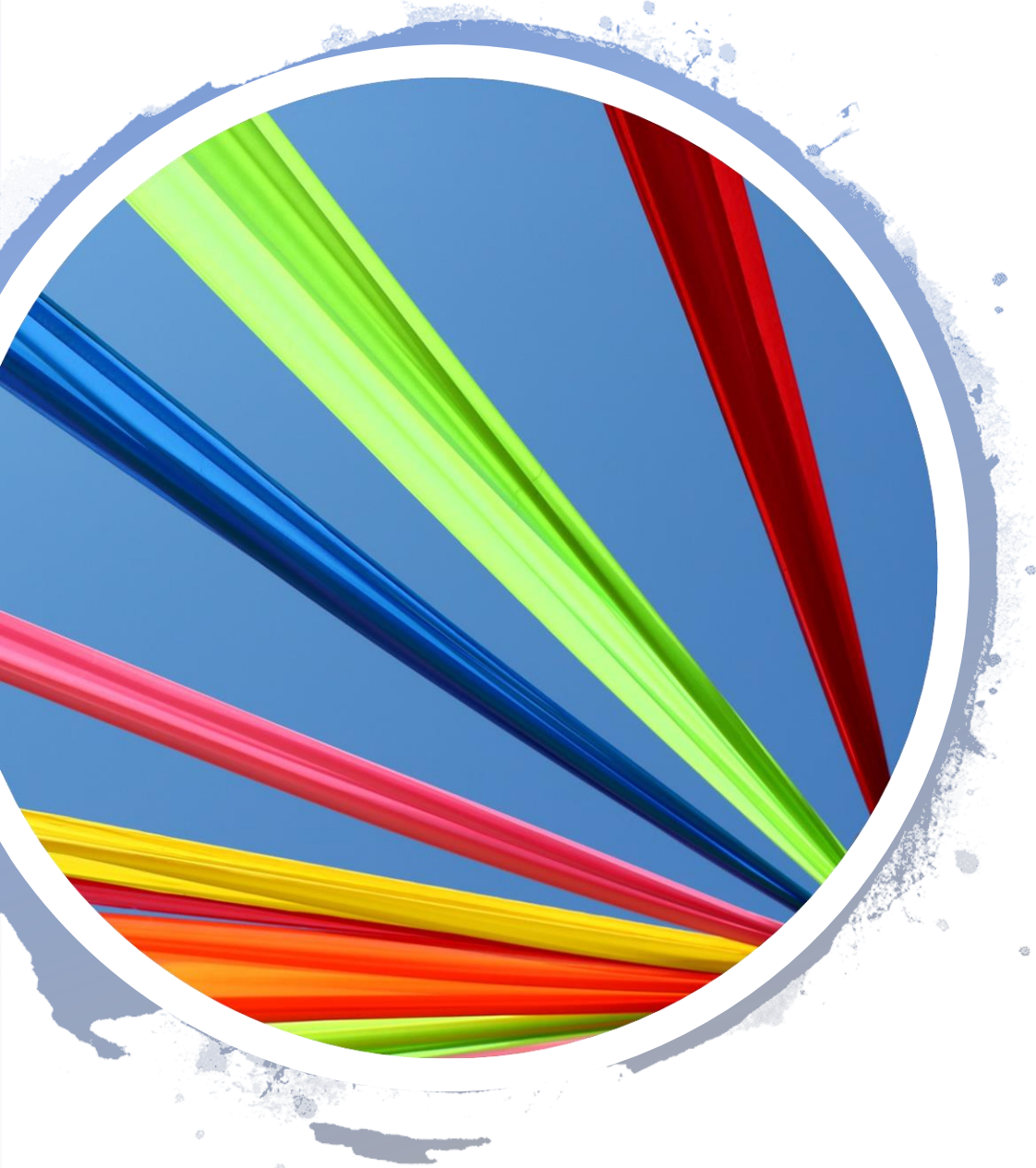
Terveystarkastusten menetelmät

- Kasvun seuranta
- Verenkiertoelimistön tutkiminen
- Näön ja silmien tutkiminen
- Kuulon tutkiminen
- Neurologis-kognitiivisen kehityksen arviointi
- Psykososiaalisen kehityksen ja terveyden arviointi
- Hyvinvoinnin ja terveystottumusten arviointi
- Kokonaisarviointi tekeminen

Kaikissa määrääikäistarkistuksissa käydään läpi:

- Lapsen kasvu
 - Paino
 - Pituus
 - Päänympärys
- Näkö
- Kuulo
- Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus
- Lapsen unitottumukset ja -häiriöt
- Ruokatottumukset
- Lapsen seksuaalisuuden kehitys
 - Raskausaika ja pikkulapsivaihe
 - Ennen kouluikää
- Turvallisuus (väkivallan ehkäisy ja tunnistaminen)
- Suun terveys
- Terveysneuvonta

Lapsen kasvun seuranta

- Kasvua seurataan, koska halutaan mahdollisimman varhain todeta kasvuun vaikuttavat sairaudet ja häiriöt
- Kasvun seurannassa käytetään vertailuaineistona suomalaisia kasvukäyriä
- Kasvukäyrät kuvaavat ihanteellisissa oloissa elävien samanikäisten terveiden suomalaisten lasten kasvua
- Kasvukäyriä uudistetaan säännöllisesti, lasten kasvussa tapahtuu ajan kuluessa muutoksia
 - Suomalaisten lasten kasvukäyrät uudistettiin täydellisesti vuosina 2010-2011

Kasvukäyrälomakkeita

Kasvukäyräsovellus voi olla integroitu potilastietojärjestelmään

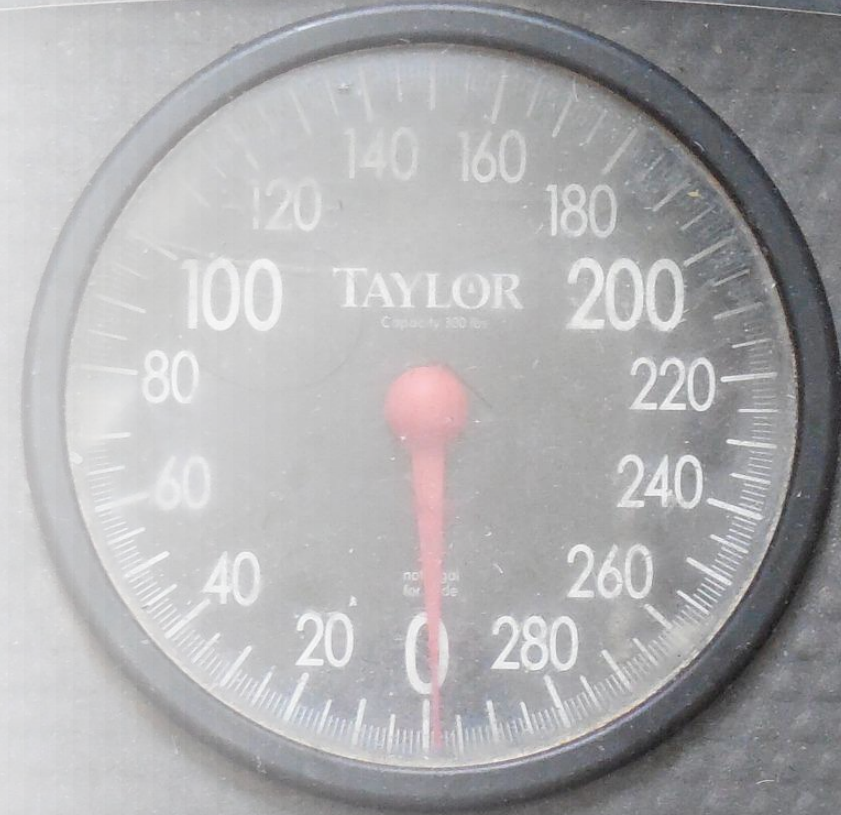
Se voi olla myös oma, erillinen ohjelmansa

Tytöille ja pojille on erilliset käyrät

- [kasvukayrat_tytot_alle1v_tulostus_01](#) - keskonen
- [kasvukayrat_tytot_0-2v_paino](#)
- [kasvukayrat_tytot_1-19v_tulostus_02](#)
- [kasvukayrat_pojat_alle1v_tulostus](#) - keskonen
- [kasvukayrat_pojat_0-2v_paino](#)
- [kasvukayrat_pojat_1-20v_paino](#)

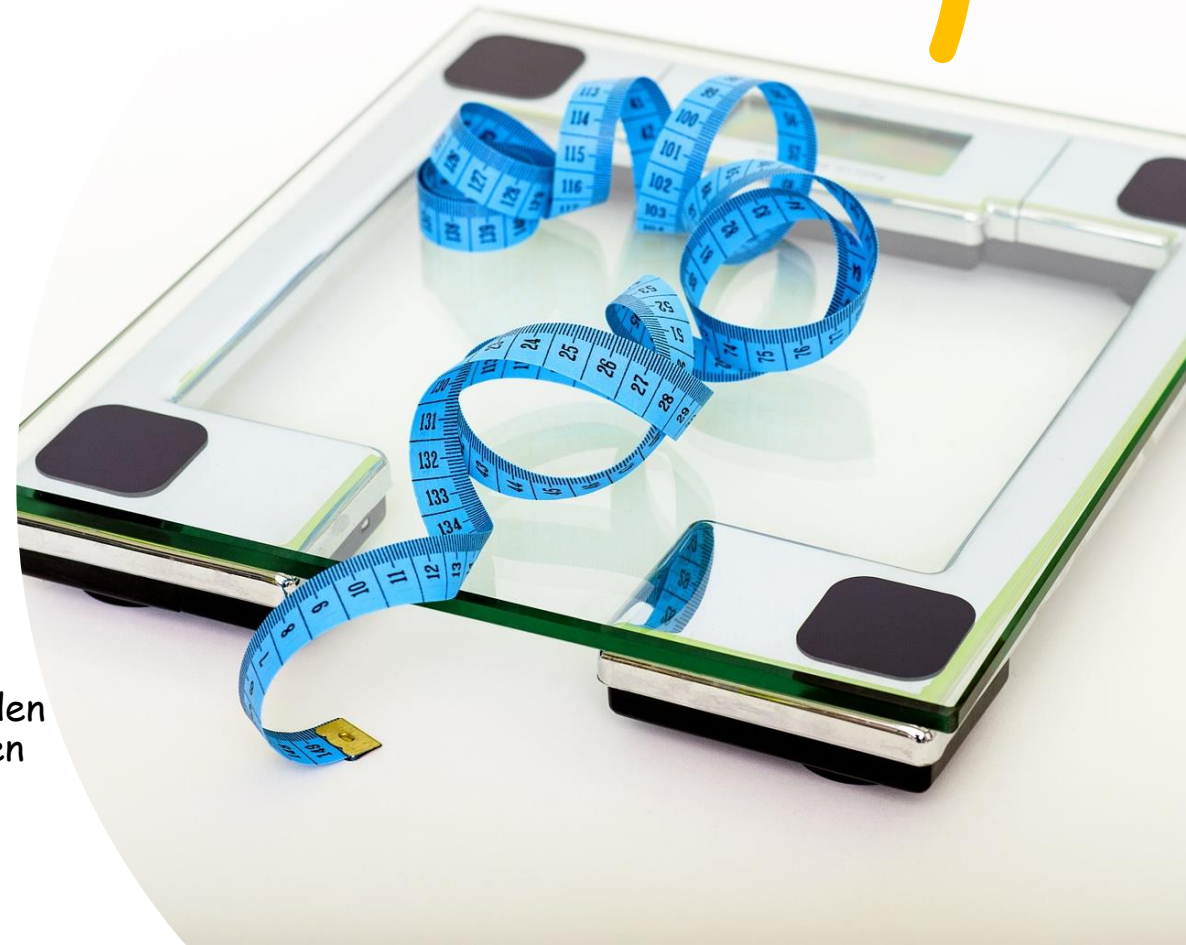
Painon seuranta

- Painon seuranta antaa tietoa lapsen ravitsemuksen riittävydestä ja auttaa sairauksien diagnosoinnissa
- Alle kaksivuotiailla lapsilla painonkehitys on pituuskasvua tärkeämpi terveyden ja hyvinvoinnin mittari
- **Ylipaino** lisää monien sairauksien ja terveysongelmien riskejä
- Kansainvälinen käytäntö on, että lasten painoindeksin (paino jaettuna pituuden neliöllä) täytyy olla aikuisiän ylipainoa ennustavan tason alapuolella
- Lapsuuden ylipaino ei ole sydän- ja verisuonisairauksien tai tyypin 2 diabeteksen itsenäinen riskitekijä, mutta lapsuuden ylipainolla on taipumus jatkua aikuisikään
- **Neuvolaseurannassa** pyritään löytämään ne lapset, jotka ovat riskissä tulla ylipainoisiksi aikuisina

Painon seurannan mittarit

- Painoindeksi
- Kahden vuoden iästä lähtien painoa ja painonkehitystä arvioidaan ensisijaisesti painoindeksin perusteella
- Lasten kehon mittasuhteet ja koostumus ja siten myös painoindeksi muuttuvat iän myötä
 - Kasvukäyrästä painoindeksiä tarkastellaan suhteessa alipainon, ylipainon ja lihavuuden määritteleviin painoindeksikäyriin
 - Painoindeksin muutosta tarkastellaan suhteutettuna iänmukaiseen normaalitasoon (ilmaisteen sds-yksikköinä)
- [ISO-BMI -laskuri](https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/pgr/200.036.html) <https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/pgr/200.036.html>
- Alle 2-vuotiaiden painon arvioimiseen käytetään pituuden mukaista painoa (pituuspaino) tai iän mukaista painoa
 - Ensimmäisten kahden vuoden aikana painoa on hyvä tarkastella myös irrallaan pituudesta, koska pituuskasvu hakee ensimmäisten 1-2 vuoden aikana omaa kanavaansa sikiöaikana kasvuun vaikuttaneiden tekijöiden poistuttua

Painoseula

- Painoseula antaa suuntaviivat tilanteisiin, joissa kasvua on selvitettävä ja seurattava tarkemmin (painoindeksiin perustuva ylipainoseulonta)
- Ylipaino- ja lihavuusseulat poimivat ne lapset, joista tulee ylipainoisia tai lihavia aikuisia, jos heidän painonkehityksensä jatkuu ikätovereihin verrattuna samalla tasolla
- Automaattinen kasvuseulaohjelma hälyttää, jos kasvuseulasäännöt rikkoutuvat
- Kaksivuotiailla ja sitä nuoremmilla lapsilla painon ja painon muutoksen seulat arvioivat suoraan painonkehitystä sekä painon poikkeamaa mediaanista
- Yli kaksivuotiailla lapsilla uudistettu painon muutosseula arvioi painoindeksiä ja painoindeksin muutosta
 - Lasten ylipainon ja lihavuuden rajat vastaavat aikuisten painoindeksi-arvoja 25 ja 30 kg/m²
 - Alipainon rajat vastaavat aikuisten painoindeksin arvoja 16 ja 17 kg/m²

Poikkeavan painokehityksen merkit

- Lapsen painon noustessa poikkeavan nopeasti pituuskasvu yleensä kiihtyy ainakin hieman
- Pituuskasvun hidastuminen painonnousun yhteydessä on kasvavalla lapsella poikkeavaa
- Jos lapsen painonkehitys on huono tai suhteellinen painoindeksi laskee selvästi esimerkiksi puutteellisen ravitsemuksen seurauksena, myös pituuskasvu yleensä hidastuu jossain vaiheessa
- Muutos painossa tai painoindexissä keskimittaan päin ei ole yhtä huolestuttavaa, kuin muutos keskimitasta poispäin

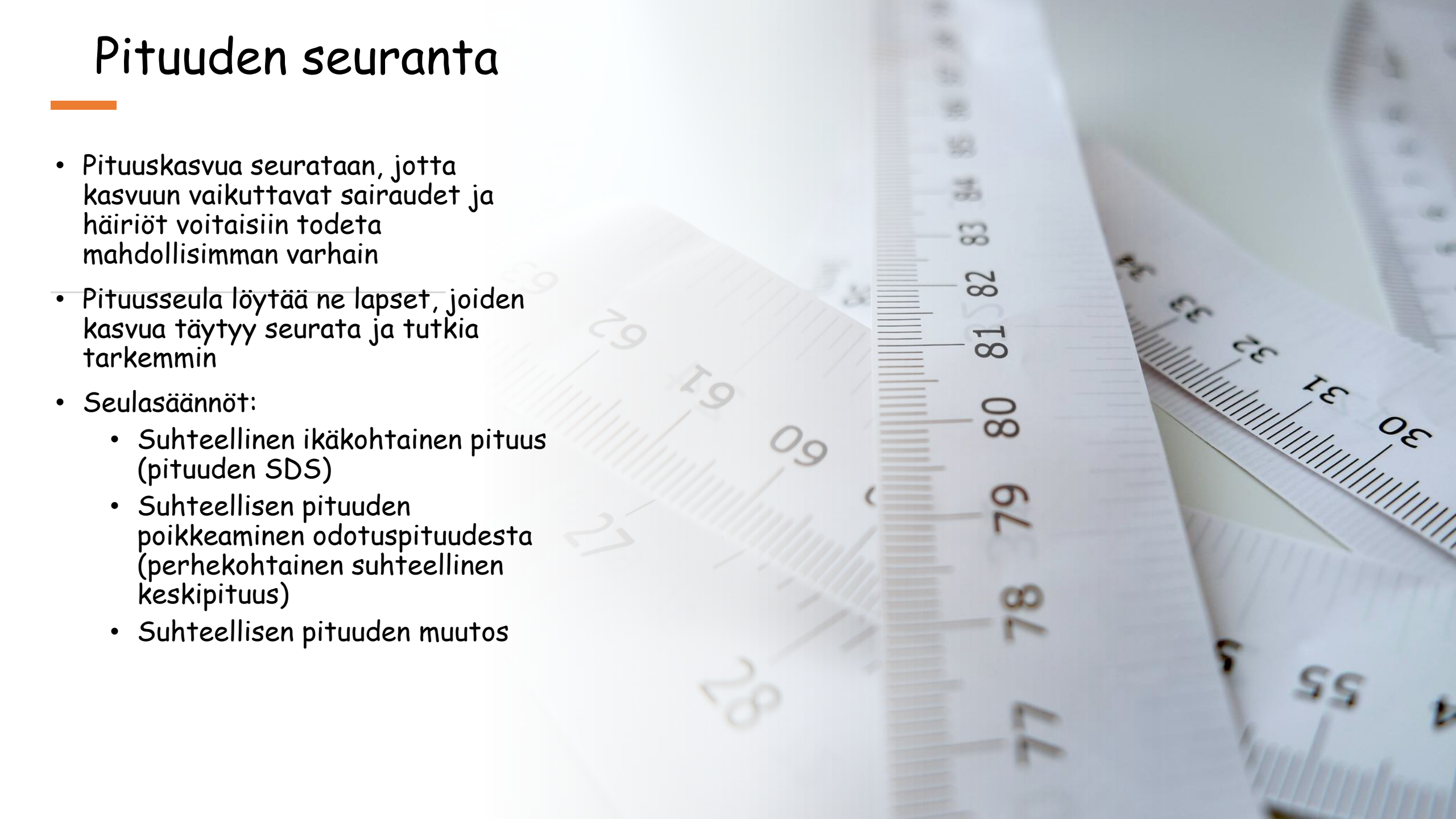

Poikkeavan painonkehityksen syyt

- Poikkeava laihuus tai huono painonkehitys:
 - Puutteellinen ravitsemus
 - Psykososiaaliset ongelmat
 - Imeytymishäiriö
 - Syömishäiriö
 - Kilpirauhasen liikatoiminta (pituuskasvu yleensä kiihtyy)
 - Mikä tahansa yleissairaus
- Lihavuus tai lihominen:
 - Liiallinen energiansaanti suhteessa kulutukseen.
 - Sairaudet (kilpirauhasen vajaatoiminta, kortisolin liikaeritys) ja lääkkeet (glukokortikoidit missä muodossa tahansa) ovat harvinaisia lihomisen syitä, mutta niiden mahdollisuus on selvitettävä erityisesti pituuskasvun ollessa hidastunut ja vaikean lihomisen sekä oireilevien (väsymys, palelu, ummetus, kaulakipu tms.) lasten kohdalla

Pituuden seuranta

- Pituuskasvua seurataan, jotta kasvuun vaikuttavat sairaudet ja häiriöt voitaisiin todeta mahdollisimman varhain
- Pituusseula löytää ne lapset, joiden kasvuä täytyy seurata ja tutkia tarkemmin
- Seulasäännöt:
 - Suhteellinen ikäkohtainen pituus (pituuden SDS)
 - Suhteellisen pituuden poikkeaminen odotuspituudesta (perhekohtainen suhteellinen keskipituus)
 - Suhteellisen pituuden muutos

Suhteellinen pituus

- Suhteellinen pituus kertoo, paljon lapsen pituus poikkeaa standardideviaatioina samanikäisten ja samaa sukupuolta olevien terveiden, normaalipainoisten lasten keskipituudesta
- Suhteellinen pituus on keskimittaisella 0 SD, keskimääräistä pidemmällä positiivinen ja keskimääräistä lyhyemmällä lapsella negatiivinen
 - Käytännössä noin 68 prosenttia terveistä ja normaalipainoisista lapsista sijoittuu välille -1 $+$ $+1$ SD ja noin 95 prosenttia välille -2 $-$ $+2$ SD.
- Jos pituuskäyrä taittuu SDS-käyrällä, pituuskasvu on muuttunut suhteessa samanikäisiin samaa sukupuolta oleviin terveisiin lapsiin
- Pituuskasvun taittuminen kasvukäyrällä ei välttämättä tarkoita, että kasvunopeus olisi hidastunut tai nopeutunut
- Se voi myös johtua esimerkiksi keskimääräisestä poikkeavasta kasvurytmistä

Poikkeavan pituuskasvun syyt

- Johdonmukainen lyhyt- tai pitkäkasvuisuus:
 - Yleensä syynä on normaalin variaatio eli vanhemmilta peritty suuri tai pieni loppupituus, joka voi korostua kasvukäyrillä vanhemmilta perityn nopean tai hitaan kasvurytmin takia
 - Hyvin suureen tai pieneen suhteelliseen pituuteen johtavat oireyhtymät ovat harvinaisia ja niihin liittyy usein poikkeavat mittasuhteet
- Hidastunut pituuskasvu:
 - Puutteellinen ravitseminen
 - Endokrinologinen sairaus (esim. kilpirauhasen vajaatoiminta)
 - Psykososiaaliset ongelmat
 - Lääkitys (glukokortikoidit missä muodossa tahansa)
 - Imeytymishäiriö (keliakia, allergia)
 - Ruoka-aineallergia
 - Mikä tahansa yleissairaus
 - Kasvun taittuminen imeväisiässä tai varhaisessa leikki-iässä:
 - Alle kaksivuotiailla lapsilla tärkein normaalin pituuskasvun edellytys on riittävä ravitseminen

Päänympäryksen seuranta

- Niin kauan kuin kallon saumat ovat täysin erillään (6-20 kk), voi kiihtyvästi kasvava päänympärys olla ainoa merkki aivopaineen kohoamisesta
- Kiihtyvän pään kasvun taustalla voi olla aivoselkäydinnesteen kierron estyminen sen takaisinimeytymisen estyminen tai neurometabolinen sairaus

Päänympäryksen mittaamisen tarkoitus:

Hydrokefaliaan viittaavan liiallisen kasvun havaitseminen, ennen kuin lapselle ilmaantuu neurologisia oireita

Kiihtyneen päänkasvun syiden toteaminen ja hoitaminen

Syitä voivat olla:

Aivo-selkäydinnestekierron estyminen (tuumori, akveduktiin ahtaus/stenoosi)
Aivo-selkäydinnesteen takaisinimeytymisen estyminen (subduraalivuoto/effuusio, lasten traumat ja kaltoinkohtelu)
Neurometabolinen sairaus

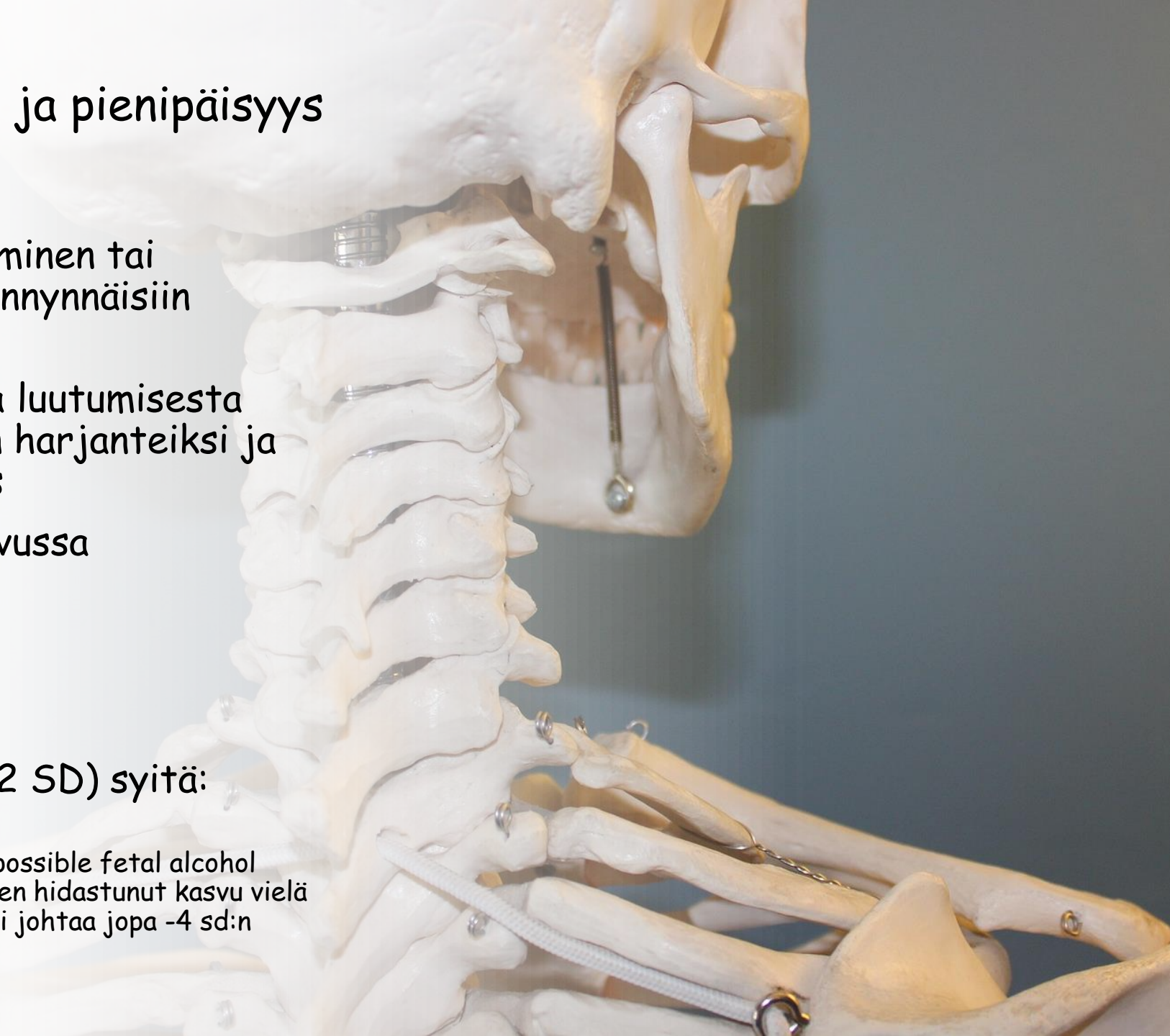
Pään kasvun hidastumisen syiden toteaminen ja hoitaminen

Syitä voivat olla:
Kallon saumojen ennenaikainen luutuminen
Neurometabolinen sairaus tai oireyhtymä

Pään kasvun hidastuminen ja pienipäisyys

- Päänympäryksen kasvun hidastuminen tai pienipäisyys (mikrokefalia) liittyy synnyntäisiin aivosairauksiin ja -vammoihin
- Kallon saumojen ennenaikaisesta luutumisesta kertovat saumojen muuttuminen harjanteiksi ja päänympäryksen muodon muutos
- Luutuminen ei näy heti pään kasvussa
- Pään kasvun hidastumisen syitä:
 - Normaalivaihtelu
 - Kallon poikkeava rakenne
 - Saumojen ennenaikainen luutuminen
- Pienipäisyyden (päänympäryys < -2 SD) syitä:
 - Keskushermoston kehityshäiriö
 - FAS (fetal alcohol syndrome)- ja PFAS (possible fetal alcohol syndrome)-oireyhtymissä päänympäryksen hidastunut kasvu vielä syntymän jälkeen on varsin yleistä, ja voi johtaa jopa -4 sd:n arvoihin

- Lapsen kykyä nähdä ja kuulla seurataan usealla tavalla
- Perinteiset näkö- ja kuulotestit ovat yksi osa näiden aistien toiminnan tarkkailua
- Näkökykyä voi tarkkailla:
 - Kyky ottaa näkökontakti toiseen ihmiseen
 - Kyky käyttää ns. pinsettioitetta eli käyttää tarttumiseen etusormen ja peukalon otetta
 - Kyky katseen kohdistamiseen
 - Kyky tunnistaa perheenjäsenen kasvot ilman ääntä
- Kuuloaistia voi tarkkailla:
 - Vastasyntyneen säikähtämisrefleksi kovaan ääneen
 - Havahtuuko ääneen selän takana
 - Kääntyykö pää äänen suuntaan (kuiskaus, s-äänne)
 - Käyttääkö omaa ääntään
 - Oppiiko puhumaan

Tarkastuksen jälkeen

- Tehdään kokonaisarvio lapsen ja perheen terveydestä ja hyvinvoinnista
- Terveydenhoitaja käy vanhempien kanssa läpi lapsen ja perheen kokonaistilanteen, mahdollisesti ilmenneet poikkeavuudet sekä terveysriskit
 - Huolen puheeksi ottaminen - tarvittaessa
 - LAPS-lomake - tarvittaessa
- Laajassa terveystarkastuksessa terveydenhoitaja, lääkäri ja perhe tekevät yhdessä lapsen hyvinvointi- ja terveyssuunnitelman, johon kirjataan jatkotutkimusten, tuen ja hoidon tarve, tavoitteet ja järjestettävä tuki
- Tehdään merkinnät terveyskorttiin ja annetaan se huoltajalle
- Annetaan lapselle seuraava terveystarkastusaika tai merkitään korttiin, milloin vanhemmat voivat varata sen
- Kerrotaan, että perhe voi tarvittaessa ottaa yhteyttä terveydenhoitajaan aiemminkin
- Annetaan ohjeet, miten ja milloin terveydenhoitajan voi tavoittaa
- Kirjataan terveystarkastustiedot, kokonaisarvio ja suunnitelma sähköiseen potilaskertomukseen

[Huolen puheeksi ottaminen - Lapset, nuoret ja perheet - THL](#)

[LAPS lomake_06092010.pdf \(thl.fi\)](#)

Lähteet

- Finlex.fi.
 - [Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu-... 338/2011 - Sädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)
 - [Terveysthuoltolaki 1326/2010 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)
- Kuulonalenema lapsilla. <https://www.phonak.com/fi/fi/kuulonalenema/kuulonalenema-lapsilla/merkit-ja-syyt-lapsilla.html>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/terveyden-edistäminen>
- THL.fi. Lastenneuvolakäsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja>